אישים באגרות הראי"ה

הגביר חיים הכהן (חיים כהן)

נדיב ו"הוגה דעות", שהרב קוק פנה אליו בענייני הישיבה ביפו והגימנסיה הדתית · שנות חייו אינן ידועות לנו

3 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הגביר חיים הכהן (חיים כהן) היה נדיב שביקר בארץ ישראל ונפגש עם הרב קוק ביפו. לא הצלחנו לזהות אותו בוודאות. פרטים ביוגרפיים עליו לא מצאנו במקורות שבדקנו, ומה שידוע עליו כאן הוא מן האגרות.

הרב קוק על הגביר חיים הכהן

אחרי שטיילו יחד "ארוכות וקצרות בענינים נכבדים", כתב לו הרב קוק באלול תר"ע (1910) על הצורך לייסד ביפו "ישיבה מרכזית פעיה"ק והמושבות, כלומר לישוב החדש של עם ד' בא"י בכללו" (ראו בפרשת יסוד הישיבה המרכזית העולמית), וביקש שיפעל לתמיכה בה (כרך א', אגרת שכח). בסיוון תרע"ב (1912) פנה אליו שוב, ותיאר אותו כמי ש"עדינות רוחם ואצילות נפשם תעודדם לבקש אופקים רחבים למעשה הטוב", ושלח לו את תוכנית הישיבה שתכלול לימוד שיטתי של חכמת הדת הרוחנית (כרך ב', אגרת תלז).

בשבט תרע"ד (1914) כתב לו הרב קוק "ממצולות הספק, לעשות או לחדול", על הרעיון לייסד גימנסיה ישראלית דתית מקבילה לגימנסיה העברית ביפו. הרב קוק כותב שאינו יוצא מגדרם של הרבנים הראשונים ואינו מן העסקנים הרשמיים של העניין, אבל רואה סכנה אם הרעיון ייעזב (כרך ב', אגרת תרמט).

האגרות

כרך א', אגרת שכח: בקשת תמיכה בישיבה המרכזית ליישוב החדש ביפו.

"מאז אשר נזדמן הדבר שטיילנו ארוכות וקצרות בענינים נכבדים"

כרך ב', אגרת תלז: בקשת תמיכה בישיבה ליישוב החדש, שתכלול לימוד שיטתי של חכמת הדת הרוחנית.

"אשר עדינות רוחם ואצילות נפשם תעודדם לבקש אופקים רחבים למעשה הטוב"

כרך ב', אגרת תרמט: על הרעיון לייסד גימנסיה ישראלית דתית מקבילה לגימנסיה העברית ביפו.

"ממצולות הספק, לעשות או לחדול"

נוסח האגרות

3 האגרות שבהן נזכר הגביר חיים הכהן, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אלול תר"ע - יפו **נמען:** הגביר חיים הכהן

הרב קוק מבקש תמיכה בישיבה המרכזית לישוב החדש שהחל ביפו. היא נחוצה כגשר בין הישוב החדש לישן. חסרה בארץ ישיבה שבה צעירים לומדים כמה שנים ויוצאים לחיים, ולא רק ישיבה של מקבלי תמיכה לכל חייהם. הישיבה תחנך בתורה, בדעת ובאהבת האומה והארץ, ותלמידיה יהיו בעלי הופעה נאה. המורה שם טוב גפן נוסע לגייס כספים.

עיקרי הדברים

- הישיבה המרכזית ביפו.
- ישיבה לתקופה ולא לכל החיים.
- חינוך לתורה, דעת ואהבת הארץ.
- שליחות שם טוב גפן.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אלול תרעי"ן.

שלו'[4] וברכת השנים לכבוד ידידי הגביר הנכבד, איש אשר רוח בו, מר חיים הכהן נ"י[5].

מאז אשר נזדמן הדבר שטיילנו ארוכות וקצרות בעניינים נכבדים, שאחד מהם הוא דבר תוצאות יסוד הישיבה, שהנני מוצא בע"ה[6] שנחוץ מאד ליסדה פה בתור ישיבה מרכזית פעיה"ק[7] והמושבות, כלומר לישוב החדש של עם ד' באי"י[8] בכללו. ודבר כבודו הי'[9] אלי אז שנדבר בענין יקר זה מתוך הכתב בעה"י[10], עצרתי את דברי ולא באתי בכתובים עם כבודו בזה, לעוררו להיות פועל במעשה והשפעה על החוג הנכבד שלו בנידון דנן, עד אשר עלתה בידי ב"ה יסוד התחלה, הנותנת כעת תקוה לשגשוג הענין, כפי תקותי ותקות טובי בני עמנו, המצפים להטבת מצב ישוב א"י[11] בחומר ורוח, בימין ד' רוממה.

הישיבה מוכרחת היא להברא, בשביל הרמת ערכו של הישוב החדש והגדלת חבתו ברבת בני עמנו. הישוב הזה אינו יכול כעת להתמזג עדיין עם הישוב הישן אם לא ע"י[12] מעבר כזה, שיוכל לספוג ממנו את הטוב שבו ולהשפיע עליו ג"כ[13] מזה.

בכלל חסרה לנו באי"י ישיבה שצעירים ילמדו בה משך קצוב של שנים ויצאו ממנה בתור אנשים שקנו להם קנין תורה חשוב, לבא אח"כ[14] לאיזה מטרה בחיים. זאת חסרה לנו באי"י. בני הישיבות לפי המובן הרגיל, הם אנשים שנכנסו בישיבה, לומדים בפי"ע[15] ומקבלים תמיכה כל ימיהם. נכבד הדבר הזה לגבי ירושלים והישוב הישן, אבל הוא דבר שאינו מתאים כלל להתביעות של הישוב החדש, ושל הנוהרים אליו. חוץ מזה אנו צריכים ישיבה שתכלכל בהשפעה רוחנית את חניכיה, כלומר לא רק קיבוץ של לומדים מעצמם, כי"א[16] תלמידים מקשיבים ומתחנכים, ויחד עם זה מתחנכים בחינוך ישר של תורה, של דעת ושל חבה לאומית לאומה ולארץ, בכריכה הגונה עם אור תורה ויראת שמים, שכפי תכונת הדור אי אפשר בלא זה, ביחוד-בישוב החדש.

מחונכים כאלה צריכים להיות מונהגים בהנהגה יפה ונעימה במראה חיצוני יפה והגון, נוסף על ההסתגלות הפנימית לאור תורה ומדות טובות.

כל זה ומכשירים רבים זולתם דורשים הוצאה רבה וחשובה, אשר אקוה שימצאו לנו אוהבי ישראל וארץ ישראל, היודעים לחבב את התורה ויסודתה בהררי קודש, בתור ראשית אונים לתחית האומה וצפיית ישועתה, שהם יעבדו אתנו שכם אחד להוציא די כח לכונן את העבודה הגדולה הזאת ולהגדיל פעלה.

איני צריך להיות מרבה דברים לפני לבו הער והנח לקלוט אל תוכו כל דבר אצילי וקדוש. בטוח אני בעה"י ע"פ[17] הכרתנו שעלתה יפה בע"ה בהיותו עמנו פה ובטוהר רוחו, שיאבה להיות מראשי העובדים לטובת המוסד אשר זה מעט הוסד, ועליו להרחיב צעדיו ללכת מחיל אל חיל בע"ה. והנה נוסע בזה הרב החכם הנעלה, אחד ממורי הישיבה מר שם טוב גפן נ"י, בטח יתקבל בכל אותות אהבה מכבודו ויתן בטובו את ידו לו, והי'[18] לזכרון טוב בהיכל ד' ואדמת הקודש ותחייתה עדי עד. והי' שלו' וברכה כנה"ר[19] ונפש דושו"ט[20] ברגשי כבוד ואהבה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. נ"י - נרו יאיר
6. בע"ה - בעזרת השם
7. פעיה"ק - פה עיר הקודש
8. בא"י - בארץ ישראל
9. הי' - היה
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. א"י - ארץ ישראל
12. ע"י - על ידי
13. ג"כ - גם כן
14. אח"כ - אחר כך
15. בפ"ע - בפני עצמו
16. כ"א - כי אם
17. ע"פ - על פי
18. והי' - והיה
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. דושו"ט - דורש שלומו וטובו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ב - יפו **נמען:** הגביר חיים כהן

הרב קוק מבקש תמיכה בישיבה לישוב החדש, שתכלול לימוד שיטתי של 'חכמת הדת הרוחנית', שתאיר את כל מהלך הלימודים ותמלא את הריקנות שטובי האומה חוששים ממנה. הרב קוק מצרף את התוכנית הכללית.

עיקרי הדברים

- הישיבה לישוב החדש.
- לימוד חכמת הדת הרוחנית.
- בקשת תמיכה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א סיון תרע"ב[4].

שלו'[5] רב לכבוד ידידי הרב הגביר הנכבד, הוגה דעות, נדיב לב ודורש טוב, מו"ה[6] חיים כהן נ"י[7], וכא"ל[8] יתברכו בכל טוב,

אלופי וחביבי,

מאז אשר הזמין ד' לידינו להפגש בארץ חמדתנו ותכנתי את רוח כבודו בתור אחד מהמצויינים אשר עדינות רוחם ואצילות נפשם תעודדם לבקש אופקים רחבים למעשה הטוב, ביחוד על שדמות ישראל, אז הסכמתי לגלות לפני הדרתו את מחשבתי, אשר שנים רבות אצורה היתה עמדי, שהנני מוצא את ההכרח גדול מאד, להחל בישובנו החדש בארץ ישראל, ביסוד ישיבה שתהיה מתאמת לתוכן החיים שהישוב המתרקם לעינינו צריך לשאוף אליו. והיסוד החדש, שאנו חייבים להכניס בתוכן הלמודים של הישיבה, הוא התרגולת ללמודי חכמת הדת הרוחנית, שתחל מיסודותיה התחתיים עד שתלך הלוך והתרחב, הלך ועלה. ונקודת-אורה זו, מוכרחת היא שתאיר ג"כ[9] את המהלך כולו, של הסדרים והלמודים, עד שנוכל לקוות על ידה למילוי חשוב של הריקניות הנוראה, שטובי האומה נפחדים ממנה. במחזה החיים של ישובנו ביחוסו לעצמו, וביותר ביחוסו להאומה כולה ובסיס תקות דורים שלה.

אנכי עם כל עניי הרוחני, מצאתי לעצמי חוב קדוש שלא להתיאש ממחשבת הגשמת רעיון זה. ובע"ה[10] החילותי לנטוע את ראשית המטע, ואני צריך כעת לבקש לי תומכי יד, באופן שאוכל להרחיב את הצעדים, לשכלל את הענין, בהרבות תלמידים, ובהגדלת ערכם של כל הסניפים המתיחסים להוציא אל הפועל מחשבה רבה זו, בצורה חשובה.

הנני מוצא, שכבודו יהיה אחד מראשי העוזרים על ידי לעבוד בקודש, והנני שולח לוטה בזה פתקת הפרוגרמה הכללית והמקוצרת, שהיא מבארת את מגמת פני, ושהיא עלולה להתרחב ולהיות כלי

חמדה לישראל, לפי ערך העזרה שישפיעו לזה לבבות נאמנים לעם ד' ודגלו.

והנני בזה חותם בברכה נאמנה ורגשי כבוד נעלים מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. ג"כ - גם כן
10. ובע"ה - ובעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הגביר חיים כהן

אחרי ספקות רבים, הרב קוק פונה בעניין הגימנסיה הישראלית. אם האינטליגנציה הצעירה תראה ביהדות 'דברים שנפסלו מחמת זקנה', זה יגרום לדחייה מהארץ ולחורבן רוחני. הרב קוק מוכן לפקח, ושואל מי יצטרף.

עיקרי הדברים

- סכנת הגימנסיה העברית.
- פיקוח על המוסד החדש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' שבט תרע"ו[4]

שלו'[5] רב לידיד נאמן, הרב הגביר הנעלה מר חיים כהן נ"י[6], וכא"ל[7] ברכת ד' וכט"ס[8].

ממצולות הספק, לעשות או לחדול, אשר ימים רבים הייתי בהן צלול, הנני שב כעת לכתוב לידידי, ע"ד[9] הרעיון הגדול של יסוד גימנסיה ישראלית מקבלת להגימנסיה העברית השוררת פה. אמנם איני מרשה לעצמי לצאת מגדרם של רבנים ראשונים, שגדרו גדרים מפני זרם ההשכלה הכללית, גם במיעוטה, כדי להגן על ידיהם בעד היהדות, לפחות הארצישראלית, ועל כן איני בין העסקנים הרשמיים של ענין כביר זה. אבל רואה אנכי, שאם יעזב רעיון זה מהתגשמותו אסון גדול נשקף להיהדות ולישוב א"י[10] עמה יחד, מהחינוך השלילי ביחש להדת והאמונה וכל קודש שבגמנסיה ואגפיה. אם האינטליגנציה הצעירה שלנו תקבל השפעה מא"י[11], בצורה כזאת, שעל היהדות המעשית והעיונית תביט כעל דברים שנפסלו מחמת זקנה, חלילה, מובן הדבר שבהודע הדבר בישראל בבירור יגרום רק דחיפה אנטיפטית ונסיגה לאחור ממעמד חפץ הבניה וההתכוננות באי"י[12], ומה שנוגע להחורבן הרוחני מצד עצמו, אין די אומר ודברים, על כן אם ימצאו טהורי לב, שצפיית העתיד לא רחוקה מכליותיהם, והם יתאגדו יחד להוציא מפעל כזה בעז והדר אל הפועל, מובן הדבר שעד כמה שידי הכהה מגעת, אהיה מוצא את עצמי מחוייב לפקח על המפעל, שלא יטה מנתיב הקודש הסלול, כדי שיגיע למטרתו לאמץ את היהדות באמת, לרומם את רוח האומה ולהגדיל את השפעת ישוב א"י בעולם.

אם כבודו מוכן לעבודת קודש זו ולבו ער להשקיע בה כח גשמי ורוחני, ינעם לי לקבל ממנו תשובה מוקדמת, לדעת מי ומי ההולכים. ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון, ידי"ע[13],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. שלו' - שלום
6. נ"י - נרו יאיר
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. וכט"ס - וכל טוב סלה
9. ע"ד - על דבר
10. א"י - ארץ ישראל
11. מא"י - מארץ ישראל
12. בא"י - בארץ ישראל
13. ידי"ע - ידידו עוז